

Vägledning för projektutvärdering

ESF+ 2021-2027

Innehåll

Innehåll	2
Inledning: Projektutvärdering i ESF+	3
Utlysningens krav på utvärdering	3
Hur stärks projektets utvärderingsbarhet?	4
Upphandling av projektutvärdering	6
Bilaga: Schematisk beskrivning av olika mottagare och deras nytta av utvärderingen.....	10

Inledning: Projektutvärdering i ESF+

Utvärdering i Socialfonden genomförs på flera olika nivåer: projekt, program och tematisk nivå. Beroende på vilken nivå som avses skiljer sig syfte, förutsättningar och tillvägagångssätt. Projektutvärdering är en utvärdering som fokuserar på ett enskilt projekt och den här vägledningen rör uteslutande projektutvärdering. Den riktar sig primärt till dig som planerar att söka projektmedel från Socialfonden eller redan har blivit beviljad projektmedel.

En projektutvärdering kan fylla olika syften beroende på vem eller vilka som är mottagare:

- För en **projektledare** kan utvärderingen utgöra ett kunskapsunderlag som stödjer styrningen av projektet mot dess mål.
- För en **projektägare/styrgrupp** kan utvärderingen utgöra ett kunskapsunderlag för beslut om implementering av projektets resultat i reguljär verksamhet.
- För **ESF-rådet** kan utvärderingen bidra med kunskap om hur framtida utlysningar inom samma område kan utvecklas.

Det finns i ESF+ (2021-2027) inget generellt krav på utvärdering för alla projekt. I de fall där det finns ett krav kommer ESF-rådet tillsammans med projektet (projektledning och styrgrupp) utgöra mottagare. I de fall där det inte finns krav men där projektet ändå väljer att göra en utvärdering, till exempel för att få ett kunskapsunderlag inför en eventuell framtida implementering i reguljär verksamhet, är det primärt projektet som är mottagare.

Alla projekt ska följas upp oavsett om de utvärderas eller inte. Det är inte alltid lätt att skilja mellan dessa två begrepp. Förenklat syftar uppföljning till att fånga om verksamheten i ett projekt rör sig i riktning mot utsatta mål. Utvärdering ska i högre grad svara på frågor om varför eller varför inte målen uppnås och om det beror på projektets insatser eller omvärldsfaktorer. Utvärderingen ska också i högre grad svara på frågor om huruvida projektets mer långsiktiga mål eller effekter uppnås, snarare än att titta på projektets prestationer.

Vägledningen ger svar på och är disponerad utifrån följande frågor:

- Vilka krav finns på utvärdering i utlysningen?
- Hur stärks projektets utvärderingsbarhet?
- Hur kan ett utvärderingsuppdrag formuleras?

Utlysningens krav på utvärdering

Det första som du som planerar söka medel behöver göra, när det gäller frågan om projektutvärdering, är att läsa vad som gäller i den aktuella utlysningen. Det finns i ESF+ inget generellt krav på projektutvärdering för alla projekt utan kravställningen ser olika ut för olika utlysningar. Däremot är det alltid krav på att projektet ska följas upp.

I en utlysning anges om projektutvärdering är obligatorisk eller frivillig.

Om projektutvärdering är obligatorisk ska projektet, för att kunna utvärderas, dels leva upp till en grundläggande nivå av utvärderingsbarhet, dels inkludera ett antal av ESF-rådet framtagna utvärderingsfrågor i upphandlingen av utvärdering.

Om utvärdering är frivillig i utlysningen ska projektet enbart leva upp till grundläggande krav på att kunna följas upp (uppföljningsbarhet).

Utvärdering obligatorisk i utlysning	Utvärdering frivillig i utlysning
Utvärderingsbarhet <ul style="list-style-type: none">- Insatsdesign (förändringsteori, tydliga mål och insatser, relevans)- Mätbarhet och tillgänglig information (uppföljningsbarhet)- Institutionell kontext <p>Krav på att inkludera ESF-rådets utvärderingsfrågor</p>	Uppföljningsbarhet <ul style="list-style-type: none">- Mätbarhet och tillgänglig information

Om projektutvärdering är frivillig kan projektet antingen avstå utvärdering helt eller upphandla utvärderingen utifrån egna behov. När ett projekt tänker beställa en utvärdering helt baserat på egna behov, trots att det inte är ett krav, görs bedömning om kostnaden är projektrelevant. Det handlar då om en mindre omfattande bedömning som inte täcks in av bedömningen av utvärderingsbarhet.

Hur stärks projektets utvärderingsbarhet?

Om det finns ett krav på utvärdering i utlysningen ska projektet planeras och riggas på ett sätt som gör att det blir utvärderingsbart. ESF-rådet kommer, som en del av prövningen mot socialfondens urvalskriterier, att bedöma projektets utvärderingsbarhet för att säkerställa att det finns grundläggande förutsättningar för att en utvärdering ska kunna ge förväntad nytta.

Även i de fall då projektägaren knyter till sig en utvärdering utifrån egna behov är avsnittet relevant att läsa för att stärka förutsättningarna för utvärdering, även om inte ESF-rådet bedömer projektets utvärderingsbarhet.

Arbetet med att stärka projektets utvärderingsbarhet kan med fördel göras utifrån följande frågeställningskategorier som är baserade på de som finns i kommissionens verktygslåda för utvärdering¹. Frågorna är i viss mån överlappande, men ger tillsammans en bild av förutsättningarna för utvärdering i satsningen. Texten innehåller även exempel på aspekter som kan vara positiva eller negativa för möjligheterna att utvärdera.

1. Tydlig förändringsteori:

- Finns det en förändringsteori med en tydlig och väl underbyggd logik?
- Finns det tydligt definierade mål på kort och lång sikt?
- Är projektets mål och innehåll relevant i förhållande till problem och målgrupp?
- Råder samstämmighet hos intressenter gällande insatsens mål?

Förändringsteorin för satsningen är av stor vikt för möjligheten att kunna designa en relevant utvärdering som kan generera användbar kunskap. En förändringsteori beskriver hur en insats är tänkt

¹ https://commission.europa.eu/system/files/2022-06/br_toolbox-nov_2021_en_0.pdf

att fungera, på vilket sätt projektet insatser bidrar till målen och hur målen är kopplade till projektets problem eller utvecklingsområde. Anta att ett projekt syftar till att arbetslösa ska komma i arbete genom att erbjuda praktik och utbildning. En förändringsteori som beskriver varför just de rustande insatserna har valts, vilken påverkan insatsen ska få på deltagarna och varför det i sin tur ska leda till de eftersträvade effekterna beskriver ett utvärderingsbart händelseförlopp. Det ger goda förutsättningar för att svara på varför en effekt uppstår eller uteblir hos deltagare och exakt var i förloppet det brister för de deltagare som inte får förväntad effekt. Är förändringsteorin otydlig skapas svaga förutsättningar för en utvärdering att identifiera och bedöma de kritiska processerna i en satsning och även för att välja och anpassa utvärderingsmetodiken.

Det bör i det här sammanhanget tydliggöras att det inte finns något krav från ESF-rådet att till ansökan bilägga en separat illustrerad förändringsteori. Däremot är frågorna i ansökningsformuläret uppbyggda på ett sådant sätt att de sammantaget svarar mot innehållet i en förändringsteori.

2. Tydligt avgränsade mål och insatser:

- Är projektets innehåll och mål beskrivna på ett sätt som gör att en utvärdering kan bedöma i vilken utsträckning projektet träffar problemet, målen och de förväntade effekterna som projektet ska jobba mot?

En viktig aspekt av utvärderingsbarheten är om **insatserna** och/eller målsättningarna är tillräckligt tydligt avgränsade eller definierade för att möjliggöra en utvärdering. Är det tydligt vad man ska göra i projektet? Till exempel kanske ett projekt vill arbeta med att ta fram särskilda individanpassade insatser för varje deltagare. Om insatsen inte kan beskrivas, eller om det rör sig om ett väldigt spretigt utbud av insatser kan det påverka utvärderingsbarheten negativt.

Är **satsningens mål och förväntade resultat** beskrivna på ett sätt som gör att de går att bedöma som lyckade eller misslyckade? Går projektets målsättningar att omsätta till mätbara resultat av projektet? Om en satsning till exempel syftar till att deltagare ska närma sig arbetsmarknaden, är det tydligt beskrivet vad ett sådant närmande innebär?

3. Relevans:

- Beskriver insatsen ett reellt problem med tydlig koppling till socialfondens målgrupp?
- Har insatsen en tydlig koppling till programmet?
- Går insatsens resultat att ställa i relation till programmets målsättningar?

Om en insats till exempel har som mål att skapa ökad samverkan mellan organisationer bygger det sannolikt på ett antagande att samverkan är positivt för någon av socialfondens målgrupper. Är det tydligt beskrivet varför samverkan mellan just dessa organisationer är positivt för målgruppen och på vilket sätt samverkan ska fungera för att generera de eftersträvade effekterna? Vad kännetecknar effektiv respektive ineffektiv samverkan? Går det att härleda en förändring hos målgruppen till insatserna inom projektet?

4. Mätbarhet och tillgänglig information:

- Finns det förutsättningar för att samla in den data som krävs för utvärderingen?
- Finns det relevanta förslag på indikatorer knutna till målen inklusive beskrivning av vilken data/underlag som ska användas och hur den kan tas fram?
- Är indikatorerna som föreslås representativa i förhållande till den förändring och mål som de syftar till att mäta? Är indikatorerna tillförlitliga?

5. Institutionell kontext:

- Finns det resurser för utvärderingen (genomförande av själva utvärderingen samt styrning och omhändertagande av resultat hos projektägaren)?
- Finns det en tydlig plan för genomförandet av utvärderingen som tar hänsyn till projektgenomförandet och utvärderingens tänkta användning?
- Har mottagare för utvärderingen identifierats?
- Finns det ett tydligt behov hos projektets intressenter för utvärderingen?

Upphandling av projektutvärdering

Det är projektägaren som är ansvarig för att upphandla utvärdering. Följande avsnitt ger vägledning i hur ett utvärderingsuppdrag kan formuleras. En upphandling innehåller också ett stort antal andra delar som vägledningen inte täcker in.

I en uppdragsbeskrivning bör, som minimum, följande tre delar ingå:

1. Projektets problem/utvecklingsområde

Beskriv vilket övergripande problem eller utvecklingsområde som projektet ska påverka.

2. Projektets mål och övergripande aktiviteter/arbetsätt

Beskriv projektets mål på olika nivåer (individnivå, organisationsnivå, strukturnivå) och vilka arbetsätt eller metoder som kommer att genomföras för att bidra till målen. Beskriv hur projektets mål är kopplade till projektets problem eller utvecklingsområde. Beskriv om projektet ska utveckla eller tillämpa metoder. Beskriv hur projektet skiljer sig åt från ordinarie verksamhet på området. Beskriv projektets målgrupp, intressenter och vem som ska tillvarata/implementera projektets resultat.

3. Uppdragsbeskrivning innehållande syfte, utvärderingsfrågor, mottagare och användningsområden

Efter att projektet beskrivits preciseras utvärderingsbehovet utifrån följande frågeställningar:

- Vad är mål och syfte med utvärderingen?
- Vilka centrala utvärderingsfrågor ska uppdraget ge svar på?
- Vilka är utvärderingens primära intressenter och mottagare?
- Hur ska utvärderingen användas?

Processen med att besvara frågorna ovan bör involvera relevanta mottagare. Uppdragsbeskrivningen ska innehålla en beskrivning av utvärderingens centrala mottagare samt hur dessa ska använda resultaten från utvärderingen. För en beskrivning av hur en utvärderings användningsområden kan skilja sig mellan olika mottagare se bilaga 1 i slutet av dokumentet.

Bra utvärderingsdesign utgår ifrån utvärderingens syfte och vilka mål, insatser och resultat som är inom utvärderingens omfattning och vilka som inte är det. Att överväga vad utvärderingen är ämnad för och vad lärdomarna ska användas till kan hjälpa till att begränsa vad som ingår och vara till hjälp för att ta fram avgränsade och konkreta utvärderingsfrågor. En utvärdering som skjuter för brett kan få svårt att generera

användbara resultat. Kunskapsbehovet behöver även ställas i relation till utvärderingens budget och tidshorisont.

I de fall där ESF-rådet har ställt krav på projektutvärdering ska de frågeställningar som lyfts fram i utlysningen inkluderas i beställningen av utvärderingen. Utöver ESF-rådets frågor, står det projektet fritt att formulera fler utvärderingsfrågor som är relevanta för projektets och dess intressenters behov.

Utvärderingsfrågorna kan formuleras för att täcka in alla olika delar av en satsning. Detta för att stärka förutsättningarna att kunna identifiera såväl framgångsfaktorer som brister. Det innebär att det ofta är fördelaktigt att konstruera utvärderingsfrågor som riktar sig till att fånga olika aspekter av en insats. Till exempel kan man behöva rikta en grupp frågor mot att bedöma om satsningen genomfört de aktiviteter som planerades, en grupp frågor för om aktiviteterna fick förväntad effekt och en grupp frågor för om insatserna och de förväntade effekterna togs fram på korrekta premisser. Satsningens förändringsteori är ramverket för att bygga utvärderingsfrågorna.

Programteori

I ett något förenklat exempel kan syftet med en insats vara att fler individer ska komma i arbete eller närma sig arbetsmarknaden. Vilka förväntade effekter finns det av insatsen? Hur kan vi mäta effekterna på ett träffsäkert sätt? Räcker det att titta på hur många som kommit i arbete eller utbildning eller finns det mer diffusa förväntade effekter?

Satsningens resultat uppnås rimligen genom att någon typ av aktiviteter/insatser genomförs. Har dessa aktiviteter eller insatser genomförts som planerat? Har genomförandet fört med sig förändringar av aktiviteterna? Kan man se skillnader kopplade till förändringen? Om det finns deltagare, har alla fått en jämförbar insats? En granskning av aktiviteternas genomförande syftar framför allt till att förklara satsningens resultat. Har genomförandet gått som planerat men inte fått förväntad effekt? Har genomförandet kantats av problem men ändå fått effekt?

Valet av aktiviteter och insatser som genomfördes valdes utifrån en teori om att just de insatserna skulle ge bäst påverkan på problemet. Behöver utvärderingen granska ifall kopplingen mellan problem och lösning är rimlig? Har genomförandet gått bra men effekten uteblivit finns kanske problemet finns här.

Formuleringen av utvärderingsfrågor kan med fördel vägledas av så kallade utvärderingskriterier. Se tabellen nedan för beskrivning av utvärderingskriterier och exempel på utvärderingsfrågor.

Utvärderingskriterier	Exempel på utvärderingsfrågor
Förändringsteori/Interventionslogik: Här analyseras satsningens kausalitet. Hur är insatsen tänkt att fungera och varför?	Går det att följa förändringsteorin? Görs rimliga antaganden om orsak och verkan?
Relevans: Här analyseras relationen mellan projektets innehåll och aktuella problem.	- Ligger projektmålen i linje med: <ul style="list-style-type: none">▫ ... socialfondens syfte och ambitioner?▫ ... utlysningens mål?▫ ... projektägarens behov? - Möter projektet målgruppens utmaningar?
Komplementaritet: Detta kriterium berör relationen mellan projektet och andra åtgärder med liknande mål, till exempel övriga ESF-insatser eller Arbetsförmedlingens program.	- Kompletterar projektet vad som redan görs: <ul style="list-style-type: none">▫ ... på nationell nivå?▫ ... på regional nivå?▫ ... på kommunal nivå?▫ ... inom den egna organisationen? - Skapas synergieffekter genom projektet? - Finns det några målkonflikter mellan projektet och andra relevanta insatser? - Erbjuder projektet ett mervärde i förhållande till ordinarie verksamhet och politik? - Om projektet består av flera aktiviteter: verkar de olika insatserna för samma mål?
Måluppfyllelse: Här utvärderas i vilken utsträckning som projektet nått sina mål.	- Har projektmålen uppnåtts? - Om målen är abstrakta och svårsmätbara: är det troligt att projektet kommer nå sina mål? - Varierar måluppfyllelsen utifrån:

	<ul style="list-style-type: none">☐ ... metod?☐ ... målgrupp?☐ ... geografisk kontext? <p>- Har projektet gett upphov till oväntade avtryck?</p>
<p>Effekt: Måluppfyllelsen kan bero på de aktiviteter som projektet genomför, men även på så kallade omvärldsfaktorer, såsom konjunktur eller deltagarnas vilja till att förändra sina liv. I en effektutvärdering analyseras den faktiska effekt som kan härledas till insatsen, i förhållande till de övriga faktorer som påverkar utfallen.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Vad hade hänt i frånvaron av projektet?- Vilka "netto-effekter" kan tillskrivas projektet?- Har projektet bidragit till önskade mål?
<p>Effektivitet: Med effektivitet avses projektets genomförandeprocess samt relationen mellan använda resurser och uppnådda resultat.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Vad har fungerat:<ul style="list-style-type: none">☐ ... särskilt bra i projektet?☐ ... mindre bra i projektet?- Genomförs "rätt aktiviteter" i förhållande till de mål som projektet vill uppnå?- Genomförs aktiviteterna på "rätt sätt", dvs. håller implementeringen en hög kvalitet?- Har projektet en relevant budget i förhållande till önskade resultat och effekter?- Har projektet varit kostnadseffektivt?
<p>Hållbarhet: Detta kriterium belyser projektets förmåga till att åstadkomma goda resultat, även när den externa finansieringen tar slut.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Är det sannolikt att projektet kommer leda till bestående avtryck på:<ul style="list-style-type: none">☐ ... individnivå?☐ ... organisationsnivå?☐ ... strukturnivå?

Bilaga: Schematisk beskrivning av olika mottagare och deras nytta av utvärderingen

Utgångspunkten för utvärdering är att den ska skapa nytta för de aktörer som på olika nivåer bidrar till socialfondsprogrammets genomförande. Användningsområden för utvärderingens mottagare sammanfattas i tabellen nedan. Listan är en form av bruttolista som ska illustrerar olika mottagares typ av behov. Varje enskild utvärdering kan inte täcka samtliga dessa behov.

Mottagare	Användningsområde för utvärderingens resultat
Projektledare	<p>Underlag för projektstyrning, i synnerhet kopplat till syftet med projektet, dess mål och förväntade effekter. (snarare än administrativa och organisatoriska delar av projektet)</p> <p>Underlag för återrapportering till finansierare</p>
Projektägare/Styrgrupp	<p>Underlag för projektstyrning, i synnerhet kopplat till syftet med projektet, dess mål och förväntade effekter. (snarare än administrativa och organisatoriska delar av projektet)</p> <p>Underlag för beslut om implementering i reguljär verksamhet</p>
ESF-rådet	<p>Bidra till återföring av resultat till aktörer som är relevanta för att säkra att resultat av satsningar tillvaratas</p> <p>Bidra till lärande och erfarenhetsutbyte i regionala strukturer för tillväxtarbete</p> <p>Utgöra underlag till återrapportering av resultat till uppdragsgivare regionalt, nationellt och på EU-nivå</p> <p>Forma utlysningar</p>
Strukturfondspartnerskap/regionala tillväxtansvariga	<p>Säkra koppling mellan finansierade insatser och regionala strategier</p>

	<p>Återföring av resultat till aktörer som är relevanta för att säkra att resultat av satsningar tillvaratas</p> <p>Ge underlag för prioritering av framtida projekt</p>
Övriga relevanta intressenter	Bidra till lärande och handlande